

- учителів. - Дисертація канд. пед. наук: 13.00.04, Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. Освіти / Т. В. Бешок - Київ, 2014.- 200 с.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2012. – 192 с.
 3. Іванов В. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, О. Волощенко, Л. Кульчинська – К.: АУП, ЦВП, 2011. – 58 с.
 4. Імбер В. І. Педагогічні умови застосування мультимедійних засобів навчання у підготовці майбутнього вчителя початкових класів : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Імбер Вікторія Іванівна. – К., 2008. – 238 с.
 5. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс] / Нац. академія пед. наук України. – 2010. – 10 травня. – Режим доступу : <http://osvita.mediasapiens.kiev.ua>. – Назва з екрану.
 6. Троян С. О., Ткачук А. В. Медіаосвіта. Основи медіаграмотності: навчально-методичний посібник для курсу «Основи медіа грамотності» / укл. С. О. Троян, Ткачук А. В. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2014. – 128 с.

Гуштик М.

Науковий керівник – проф. Орап М. О.

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Постановка проблеми. Модернізація змісту шкільної освіти у світлі вимог Національної доктрини розвитку освіти, державної національної програми «Освіта» («Україна. ХХІ ст.»), концепцій мовної освіти спрямована на становлення і розвиток національно-мовної особистості, яка вільно володіє нормами усної і писемної форм літературної мови, цілеспрямовано і майстерно використовує мовні засоби в різних мовленнєвих ситуаціях, дотримуючись комунікативного кодексу. При цьому важливою метою курсу «Літературне читання» є розвиток умінь і навичок усного мовлення, поглиблення знань щодо усного і писемного, діалогічного й монологічного мовлення, особливостей висловлювань, обумовлених їх комунікативними завданнями й ситуацією спілкування.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення проблеми. Проблема ефективної організації мовленнєвої діяльності учнів молодшого шкільного віку, спрямованої на оволодіння зв'язним мовленням, вивчається у комунікативній лінгвістиці, теорії тексту, психології, психолінгвістиці й лінгводидактиці. Так, проблемі розвитку мовлення присвячено дослідження Л. Варзацької, В. Горецького, А. Канищенко, М. Львова та ін. Заслужують на увагу дослідження Н. Бойка, Н. Гавриш, Т. Коршун, М. Орап, Л. Паламар, О. Смолінської, В. Трунової, Л. Хомич з різних проблем розвитку зв'язного мовлення дітей. Проте на сучасному етапі розвитку освіти виникає необхідність нових технологій розвитку мовлення першокласників на уроках літературного читання, що й зумовило вибір теми дослідження.

Формулювання мети статті. *Метою статті* є обґрунтування особливостей розвитку зв'язного мовлення першокласників на уроках літературного читання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Важливою складовою становлення особистості першокласника є мовленнєва діяльність, яка містить вміння користуватися мовленням в конкретних ситуаціях, застосовуючи як вербальні, так і невербальні знакові системи спілкування. Мовленнєвий розвиток є головним інструментом, за допомогою якого дитина встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація. Повноцінний розвиток зв'язного мовлення істотно впливає на подальше шкільне навчання. Своєчасний і якісний розвиток зв'язного мовлення – важлива умова мовленнєвого розвитку першокласника.

З 1 вересня 2016 року набрали чинності оновлені програми для молодших класів, Зокрема, в оновленій програмі з літературного читання розширено ряд видів діяльності дитини на уроці: до читацької і творчої додано комунікативну, що реалізується через організацію діалогу/дискусії за змістом літературного твору. Крім того, поряд із завданням формування навички читання ставиться завдання формування навички слухання, що є складником комунікативних навичок [8].

Високу результативність у досягненні вимог програми з розвитку зв'язного мовлення молодших школярів на уроках читання визначає система роботи вчителя над усіма її завданнями, бачення ролі загальної теми й окремого уроку у розвитку дитини, врахування готовності класу до використання тих чи інших методів. Саме цей аналіз підкаже вчителю, що доцільніше застосувати з метою розвитку мовлення першокласників: бесіду, пояснення, розповідь, інсценізацію, групову роботу, ігрову ситуацію [4].

Експериментальне дослідження проведено у ЗОШ І-ІІІ ступенів смт. Залізці (Зборівський район, Тернопільська область) з учнями 1 класу. На етапі формувального експерименту використовувалися психологічно зорієнтовані види роботи, спрямовані на розвиток мовлення на учнів 1 класу, на основі ситуативних вправ: розповідь за власним малюнком, спостереженнями, досвідом; висловлювання «ланцюжком»; створення ситуацій для спілкування в парах з метою отримання інформації; інсценізація прочитаних казок, оповідань; розігрування мовленнєвих ситуацій, складених на основі прочитаного твору; розігрування дітьми уявних (за словесним описом) мовленнєвих ситуацій; проведення рольових ігор; співпраця

в парах, у мікро-групах. Вимога розвитку зв'язного мовлення дітей втілювалася на всіх етапах уроку літературного читання: і в підготовчій бесіді до вивчення теми, і при повторному читанні, і при аналізі твору.

В процесі експериментального дослідження обґрунтовано чотири блоки вправ для розвитку зв'язного мовлення першокласників на уроках літературного читання. Кожен блок вправ був спрямований на оволодіння дітьми психолінгвістично обґрунтованою структурою мовленнєвої діяльності, що включає аудіювання, говоріння, читання і письмо. У кожному блоці вправ усі чотири види мовленнєвої діяльності відбувалися на таких мовних рівнях – слова, словосполучення, речення і тексту, що становить новизну нашого дослідження.

I блок – для роботи над словом добиралися вправи на вимову слова, збагачення словника, розкриття лексичного значення, застосування слів у мовленні. Вдосконалення вимови слова залежало насамперед від виразності мовлення, тому добір і використання вправ спрямовувалися на розвиток здатності слухати, відтворювати почуте, розуміти та з'ясувати зміст слова, правильно застосовувати його в мовленнєвій діяльності. Працюючи над збагаченням словника, його закріпленням, уточненням і активізацією, акцентували увагу на розкритті лексичного значення слова. Зміст такої роботи полягав у встановленні взаємозв'язків між словом та відповідним об'єктом, виробленні вміння на основі аналізу визначати смислові зв'язки між словами. Вправи, що застосовувалися у процесі мовленнєвої діяльності, забезпечували вирішення основного завдання – творче оволодіння рідною (українською) мовою, збагачення словника, засвоєння елементарних лексичних одиниць.

II блок вправ містив завдання для роботи над словосполученням. Загальновідомо, що побудова словосполучення здійснюється на основі підрядного зв'язку. Спеціально організована робота над словосполученням була спрямована, з одного боку, на розширення словника, на поглиблення розуміння змісту слова, вміння оперувати ним, а з іншого – на оволодіння умінням чітко виражати свої думки, а, згодом, використовувати ці словосполучення для побудови речень, зв'язних висловлень.

Працюючи над реченням (*III блок вправ*), першокласники усвідомлювали, що воно виражає завершену думку, служить засобом спілкування. З цією метою використовувалися конструктивні й творчі вправи. Метою конструктивних вправ було формування навички побудови речень на основі засвоєних закономірностей мовлення. Обов'язковим елементом для їх виконання виступала конструктивна задача, зразок, практичне володіння правилами щодо зміни граматичних форм. Творчі ж вправи не мали спеціального зразка, конкретної вказівки. Виконання їх базувалося на відчутті мови, самостійному визначенні структури речень і кількості слів у них; якісному їх доборі, забезпеченні відповідного змісту.

Вправи, об'єднані в *IV блок*, були спрямовані на формування вміння будувати монологічне висловлення, розвиток зв'язного мовлення. Усне зв'язне мовлення може протікати у формі відповідей на запитання або у формі розмови – це діалогічне мовлення. Практика показує, що саме цей вид мовлення використовується найчастіше під час навчання грамоти.

З метою стимулювання мовленнєвої сфери дитини практикувалися опори на почуття та емоції переживання дитини, її систему цінностей, створення ефекту «емоційного захоплення». Наприклад, під час роботи над віршами використовувалася методика «Щоденник подвійних нотаток» (автори – Чарлз Темпл, Курт Мередіт, Джінні Стіл). Цей прийом дозволяє використати життєвий досвід дитини та викликати почуття і емоції, що сприятимуть усвідомленню важливості читання для появи нового досвіду. У процесі підготовки до уроку читання вчитель визначав проблематику твору з метою визначення – наскільки це близько дітям. На уроці педагог запитував дітей:

Чи були у вашому житті моменти, коли вам не хотілося йти до школи? Пригадайте і розкажіть: як це було?

Давайте прочитаємо історію про кошеня, що не хотіло йти в школу.

Вчитель з учнями заповнював табличку малюнками (або словами) (таблиця 1).

Таблиця 1

Щоденник подвійних нотаток

Які почуття виникли під час читання? Чому?	Що сталося у вірші?	Що було зі мною у таких випадках?	Що я тоді відчував?
			

- Як ви вважаєте, чому кошеня не хотіло йти до школи?
- Що воно зробило для того, щоб залишитись вдома?
- Як ви розумієте, що значить «прикинутись»?
- Як ви думаєте, чи допоможе ця хитрість залишитися кошеняті вдома?
- Що, на вашу думку, трапиться далі?
- Чому баранець вирішив, що це незвичайна хвороба?
- Як баранець порадив лікувати кошеня?
- Як би ви допомогли кошеняті? Яку пораду б дали? [11].

Аналіз отриманих даних отриманих в результаті експериментального дослідження, свідчить про

ефективність використання проаналізованих видів роботи як засобів розвитку зв'язного мовлення учнів 1 класу на уроках читання. Зв'язне мовлення першокласників розвивається ефективно, якщо відпрацьовуються окремі дії, які становлять основну систему комунікативних умінь. Вміння користуватися словом, будувати словосполучення, речення, зв'язний текст становить складний комплекс, який об'єднує мовленнєві знання і відповідні їм спеціальні вміння і навички, досвід у застосуванні знань і певну сукупність розумових умінь, що проявляються у продуктивному мовленні. Ми визначили, що розвивати зв'язне мовлення учнів потрібно на всіх етапах навчання, тому читання та обговорення займає головне місце, оскільки на основі свідомого сприйняття тексту учні вчаться зв'язно, лаконічно, точно висловлювати свої думки.

Ми дійшли висновку, що мовлення учнів 1 класу оптимально розвивається, якщо на уроках літературного читання: враховуються їхні індивідуально-вікові особливості; наявний безпосередній мовленнєвий мотив: бажання повідомити про побачене, почуте, прочитане, висловити особисту думку, враження, відповіді на запитання співбесідника. Крім того, система дібраних вправ повинна забезпечувати наступність (поступове нарощення складності), доступність змісту, формування навчально-мовленнєвої активності і пізнавального інтересу, розвиток пам'яті, уваги, логічного мислення; добір вправ пропедевтичного, тренувального й творчого характеру, їх кількість, складність і співвідношення між репродуктивною і продуктивною діяльністю диференціюється відповідно до рівня сформованих мовленнєвих умінь та навичок працювати самостійно.

Висновки. Отже, аналіз наукових джерел і педагогічного досвіду дозволив констатувати, що розвиток мовлення першокласників досягається шляхом поєднання змісту читання, оптимального вибору методів, засобів навчання та практичних дій учнів. Від того, як будується робота в класі, ведеться пояснення нового матеріалу, його закріплення та застосування, від того, як вчитель використовує наочність і поєднує її із словом, залежить якість та обсяг засвоєних учнями знань, умінь і навичок. Ефективним засобом розвитку мовлення є на уроках читання є запропонований комплекс вправ, виконуючи які, учні засвоюють необхідні елементарні комунікативні відомості, збагачують свій словниковий запас, розвивають мовленнєві вміння загалом. При цьому кожен блок вправ був спрямований на оволодіння дітьми аудіюванням, говорінням, читанням і письмом на рівні слова, словосполучення, речення і тексту.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в необхідності поширення означених положень на уроки літературного читання у 2-4 класах сучасної початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варзацька Л.О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів / Л.О. Варзацька. – К. : РНМК, 1992. – 386 с.
2. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
3. Дорошенко С.І. Розвиток мовлення молодших школярів / С.І. Дорошенко. – К. : Освіта, 2006. – 124 с.
4. Жовнір-Коструба С. Читання і розвиток мовлення / Жовнір-Коструба С., Жовнір-Івасько Н., Жовнір О. // Початкова школа. – 2009. – №9. – С. 14–15.
5. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей : психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : навчальний посібник / Л.О. Калмикова. – К. : НМЦВО, 2003. – 229 с.
6. Леонтьев А. А. Основы психолінгвистики : учебник / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл = Академия, 2008. – 288с.
7. Лещенко Г. Комунікативні (мовленнєво-ситуативні) завдання у системі навчання читання в початковій школі / Г. Лещенко, Л. Іванова // Нова пед. думка. – 2009. – №4. – С. 64–69.
8. Літературне читання : навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (1–4 класи) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/.../39-litchitannya-1-4-shknavchukrayinskoyu.doc>
9. Методика навчання української мови в початковій школі : навч. посіб. / за ред. М. С Вашуленка. – К. : Літера, 2011. – 367 с.
10. Ромов П.Л. Удосконалення комунікативно-мовленнєвих умінь у процесі читання / П.Л. Ромов // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Херсон : Айлант, 1998. – Вип. V. – С. 61–64.
11. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах : посібник для вчителя / О.Я. Савченко. – К. : Освіта, 2007. – 334 с.

Мельничук В.

Науковий керівник – проф. Радчук Г.К.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ У МІЖСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ

Проблема маніпуляції в міжособистісній взаємодії на даний момент займає чільне місце в колі наукових інтересів. Незважаючи на те, що фундаментальні основи дослідження особливостей маніпулятивного впливу заклали такі вчені, як Е.Берн, Р.Гарифуллін, Е.Доценко, С.Зелінський, Р.Чалдіні, Г.Шиллер, Е.Шостром, все ще залишається багато невивченого. Певною мірою досліджені особистість маніпулятора, прийоми та техніки маніпуляції, а про динаміку взаємодії маніпулятора та його жертви відомо значно менше. Часто зустрічаємо дослідження маніпулятивного впливу у рекламі, політиці, торгівлі, навчальній діяльності, адже сучасні умови сприяють проникненню психологічних маніпуляцій у всі галузі життя. Маніпуляція під час взаємодії, використання різних прийомів і технік для отримання бажаного результату стала звичним явищем. У зв'язку з